

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Yeşil, R. ve Kart, M. (2019). "Müslüman Türk Medeniyeti İnşasında Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Ahilik", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3): 2462-2483.

Geliş Tarihi / Received Date: 18.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.02.2019

Araştırma Makalesi

MÜSLÜMAN TÜRK MEDENİYETİ İNŞASINDA BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK AHİLİK¹

Prof. Dr. Rüştü YEŞİL

Ahi Evran Üniversitesi/KTMÜ, Eğitim Bilimleri Bölümü

ryesil40@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8839-0431

Mehmet KART

Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü Ölçme Değerlendirme Merkezi

mehmetkartt@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1790-1270

Öz

Bu çalışmanın amacı, Müslüman Türk tarihi birikiminden yola çıkarak modern Türk toplumunda gelişim gösteren sivil toplum kuruluşlarının, yaşamın her alanında daha işlevsel hâle gelebilmesi için gerekli olan tarihî ve kültürel dokuya uygun bir sivil toplum kültürünün ve sivil toplum kuruluşu yapılarının oluşmasına zihinsel açıdan ve değer temelleri açısından katkı sunmaktır. Bu amaçla, tarihî mirasımızda var olan ve bilim insanlarının hemen hepsinin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamda etkin bir yapıya sahip olduğu kabul edilen Ahilik müessesesinin, bir sivil toplum kuruluşu olarak yapılarına ilişkin tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden "doküman analizi" tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, yapılan incelemeler sonunda şu tespitlerin öne çıktığı söylenebilir: (1) Ahilik, başta Anadolu olmak üzere ülke coğrafyasında meydana gelen dinî ve siyasi olaylar ile savaş, göç, toplumsal bunalımlar gibi kriz dönemlerinde duyulan toplumsal ihtiyaçların doğal bir sonucu olarak çıkmıştır. (2) Modern sivil toplum kuruluşlarının yaşamış olduğu maddiyat ve insan kaynağı problemlerini kendi iç dinamikleri yoluyla aşabilmiştir. (3) Ekonomik ve insan kaynağını yetiştirme konusundaki başarısı, bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olma vasfını güçlendirmiştir. Bu ve benzeri tespitler, alanyazın eşliğinde tartışılmış ve günümüz Müslüman Türk toplumundaki sivil toplum yapılanmaları ve çalışmalarına ilişkin öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Medeniyet İnşası, Sivil Toplum Kuruluşu

AKHISM AS A NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION IN BUILDING OF MUSLIM TURKISH CIVILIZATION

Abstract

The primary goal of this study is to contribute to the formation of a civil society culture and NGO structures suitable for the historical and cultural textures necessary for the civil society organizations developing in modern Turkish society to be more functional in all areas of life. For this purpose, it has been tried to be determined about the structures of the Akhism, which is accepted to be an effective structure in the political, social, cultural and economic life and the structures that exist in our historical heritage. The study was carried out by using "document analysis technique". In this regard, it can be said that the following findings come to the

¹ Bu çalışma, 19-21 Eylül 2018 tarihleri arasında Bişkek/Kırgızistan'da düzenlenen "I. Uluslararası Türk Halklarının Felsefi Mirası Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

forefront: (1) Akhism came to existence as a result of the crisis caused by religious and political events, wars and migration in Anatolia. (2) It was able to overcome the problems of material and human resources experienced by modern non-governmental organizations through its internal dynamics. (3) Its success in the area of raising human resource strengthened its independent NGO statue. These and similar findings were discussed in the light of the literature and suggestions were made about the NGO structures and activities in the modern Turkish society.

Keywords: Akhism, Building of Civilization, Non-Governmental Organization

1. GİRİŞ

Sivilleşme ve sivil toplum kavramları, kökenleri oldukça eskiye dayanmakla birlikte 21. yüzyılda varlığını oldukça hissettiren ve son zamanlarda medyada, siyasi ortamlarda ve günlük yaşantıda çok sık ve güçlü şekilde gündeme gelip tartışılan kavramlar arasında yer almaktadır (Yeşil, 2018: 78). Sivil toplum kavramı, ortak bakış, ortak duyarlılık, ortak talep gibi temeller üzerinde kamu yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kâr amacı gütmeyen, demokratik bir işleyişe sahip olan, bürokratik donanımdan uzak ve gönüllü bireylerin oluşturduğu örgütlenme biçiminde tanımlanabilir (Ball ve Dunn, 1995: 18).

Devletlerin küçülmesi ve liberalleşme politikaları, ekonomide özelleştirmeler, yerel yönetimlere yetki aktarımı, farklı sosyal hareketlerin ortaya çıkması, sistemi tümüyle dönüştürmeye çalışan ideolojik grupların tasfiye edilmesi gibi nedenler sivil toplumun önünü açan daha da ön plana çıkaran iç dinamikler olmuştur. Özellikle düşünce, inanç ve girişim özgürlüğünü savunan düşünürlerin aydınlar arasında yaygınlaşması ve bu düşünceleri savunan aydınların üniversitelerde ve medyada boy göstermesi sivil toplum açısından önemli bir ivme kazandırmıştır (Hoff ve Hickling-Hudson, 2013: 189; Gündüz ve Kaya, 2014: 144; Tortajada, 2016: 267).

Toplumsal değişimin temel ve birincil aktörlerinden birisi olarak konumlandırılan sivil toplum, demokratikleşmenin, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal gelişimin önemli bir lokomotif olarak kabul edilmektedir. Günümüzde, sivil toplumun hem nicel hem de nitel olarak sayısının artışıyla birlikte toplum içerisinde farklı yapılanmalar şeklinde yaygınlaştığı da görülmektedir (Keyman, 2008: 1-2).

Sivil toplum kuruluşları (STK), toplumsal ihtiyaçlardan doğan ve bu ihtiyaçları gidermeyi hizmet alanı olarak değerlendiren örgütlü yapıları ifade etmektedir (Aytekin, 2013: 8). Buna göre toplumda devlet eliyle yapılamayan ya da yapmakta zorlanılan birtakım hizmet alanlarının, hem toplumun yaşadığı/yaşayabileceği sorunları hem de STK'ların hizmet alanları ile aynı ya da en azından çok benzer oldukları söylenebilir. Bu çerçevede STK eli ile çözüm üretilmeye çalışılan toplumsal sorun alanlarını ve STK'ların hizmet alanlarını; siyasal, sosyal, kültürel, eğitsel ve ekonomik boyutlar olarak gruplamak mümkündür.

Günümüz açısından özellikle Batı kaynaklı arayışların ve yorumlamanın etkisiyle Türkiye’de sivil toplum kuruluşu sayısı son otuz yıldır artmaktadır. Ancak bu sayısal artışa mukabil Türk toplumundaki STK’ların önemli kısmının, hizmet üretme ya da işlevsel olma yönüyle arzulan seviyede olmadığı söylenebilir. STK’ların yaşadıkları sorunların belirlenmesinde alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde yapılan tespitleri şöyle sıralanabilir (Çaha, Çaylak ve Tutar, 2013: 18-26; Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı [TÜSEV], 2014; Yaşama Dair Vakıf [YADA], 2016: 25):

1. Yönetici seçimi mekanizması, yönetim süreçleri örgütlenme, karar mekanizmaları, şeffaflık ve hukuka uygunluk gibi konu alanlarını içeren yönetsel sorunlar.
2. Fiziki donanım ve faaliyetler için gerekli olan maddi kaynaklar gibi ekonomik sorunlar.
3. Yönetim, faaliyetler ve toplumla bütünleşme sürecinde gerek duyulan insan kaynağı sorunları.
4. Topluma ve yetkili mercilere hesap verme ve şeffaf olmayı içeren denetim sorunları.
5. Toplum tarafından kabul gören ve gönüllüler tarafından devam ettirilen bir örgütlenme için gerekli olan toplumla bütünleşebilme sorunu.

Günümüz STK’ları yukarıda belirtilen sorunlara bağlı olarak işlev bakımından yetersiz olsalar da diğer bir kısmının da toplum ve devlet mekanizmaları üzerinde zararlı etkilerinin olduğu belirtilmelidir. Kimi STK’lar, nüfuzlarını ve etki kaynaklarını kullanarak toplum ve devlet açısından zararlı faaliyetler içerisinde bulunabilmekte; yanlış yönlendirme ve yönelimler içerisinde girebilmektedirler. 2015 yılında Türkiye’de yaşanan darbe girişiminin arka planında STK görünümünde olan bir yapının yer almış olması, bu yargıyı teyit eder niteliktedir. Bu durumun yanı sıra batı menşeli değerler ve düşünceler üzerinde inşa olmuş bir sivilleşme ve STK yapısının, Müslüman Türk toplumunun değer ve düşünce yapısıyla tam olarak örtüşmeyişi, sorun alanlarından birisi olarak değerlendirilebilir.

Türk tarihinde ve kültüründe var olmuş STK yapı ve çalışmalarının bugünkü anlamı ve yapısıyla karşılaştırmalı olarak incelenmesi ile hem günümüz STK’larının yaşadıkları hem de STK’lar eli ile çözümler üretilebilecek toplumsal sorunlara ilişkin çözümler getirilebileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, Türk tarihinde ortaya koyduğu başarılı performansla incelenmeye ve yararlanmaya değer bir konum elde etmiş olan Ahiliğin, bir STK olarak incelenmesi ve hem günümüz STK sorunlarına hem de toplumsal sorunların çözümlerine ilişkin tespitlerin yapılmaya çalışılması bu çalışmanın temel sorununu oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Müslüman Türk tarihi birikiminden yola çıkarak modern Türk toplumunda neşvünema bulan STK'ların, hem kendi yaşadıkları sorunlara hem de toplumsal, yaşamın her alanında yaşanan sorunlara uygulanmış ve işlevselliği kanıtlanmış çözümlere ilişkin tespitlerde bulunmaktır. Böylelikle hem STK'ların birey, toplum ve devlet yaşamında daha etkin ve güçlü olabilmesinin hem de yaşanan toplumsal sorunlara daha etkin çözümler üretebilmesi konusunda alanyazına katkı sunmak amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda, tarihî mirasımızda var olan ve bilim insanlarının hemen hepsinin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamda etkin bir yapıya sahip olduğu kabul edilen Ahilik müessesesinin, bir STK olarak hem kendi sorunlarını aşma hem de toplumsal sorunların çözümüne katkı sunma bağlamında nasıl yapılandığı ve neler uyguladıkları ile ilgili yapılarına ilişkin tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu maksatla araştırmada başlıca şu sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Müslüman Türk medeniyetinin inşasında Ahiliğin ortaya çıkışını hazırlayan nedenler nelerdir?
2. Ahilik sistemindeki sivil toplum kuruluşu uygulamaları neleri kapsamaktadır?
 - 2.1. STK'ların kendi sorunlarını aşabilmesi çerçevesinde yaptıkları uygulamalar nelerdir?
 - 2.2. Toplumsal sorunlara çözümler üretme çerçevesinde yaptıkları uygulamalar nelerdir?
3. Modern STK uygulamaları ile Ahiliğin yansıttığı sivil toplum anlayışı arasında ne tür benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır?

2. YÖNTEM

Bu araştırma, betimsel ve nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmayı Yıldırım ve Şimşek (2013: 45); gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin takip edildiği araştırma olarak tanımlamaktadırlar. Bu araştırmada kullanılan doküman analizi tekniği ise, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Karasar, 2009: 183). Bu tür çalışmalarda araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 218-220).

Araştırma kapsamında, Ahilik ve STK konuları ile ilgili alanyazındaki bilimsel nitelikli eser ve dokümanlar çalışmanın amaçları doğrultusunda incelenerek analiz edilmiştir.

Bu bağlamda, Ahilik sisteminin sivil toplum kuruluşu olma yönü çeşitli boyutları bakımından ortaya konulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

Ahiliğin, ortaya çıkışını hazırlayan nedenlere bu bölümde yer verilecektir.

3.1. Müslüman Türk Medeniyetinin İnşasında Ahiliğin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Nedenler

Ahilik, Anadolu'da yaşayan halkın; ekonomik düzen, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, birlik ve beraberlik, refah ve sosyal güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 13. yüzyılda Ahi Evran tarafından kurulmuştur (Çağatay, 1989: 50; Ekinci, 2008: 62). Ahiliğin doğuşunu hazırlayan toplumsal ve sosyal nedenleri, Anadolu topraklarında gerçekleşen tarihî olayların meydana getirdiği zorlukların oluşturduğu ileri sürülebilir.

Anadolu coğrafyasında meydana gelen zorluk ve sıkıntılara çözüm getirerek ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan dengenin sağlanması amacı, Ahiliğin gelişip örgütlenmesini hızlandırmıştır. Maveraünnehir civarında yaşamını sürdüren Türkler, Malazgirt Zaferi (1071) ile Orta Asya içlerinden büyük göç dalgaları hâlinde Anadolu'ya gelmeye başlamışlardır (Çağatay, 1989: 27-28).

Bu gelenler arasında, yaşadıkları şehirlerde çeşitli sanat ve meslek alanlarında faaliyet gösteren demirci, dokumacı, derici ve terzi gibi meslek sahipleri; ticaret ile uğraşan tüccarlar ilim ve bilim ile meşgul olan âlimler de bulunuyordu. Orta Asya'nın içlerinden gelen ve İran üzerinden Anadolu'ya ulaşan Türkler, birbirinden tamamen farklı bir sosyal yapıya sahiptiler. Uzun yıllar boyu yerleşik hayat tecrübesi ile yaşayan şehir halkı ile aşiretçilik anlayışından kurtulamayan, yerleşik yaşam tarzını benimsemekte zorlanan grupların aynı bölgede toplanması aralarında husumet oluşturuyordu. Zamanın büyük Türk düşünürleri Anadolu halkını içinde bulunduğu bu durumdan kurtarmak amacıyla örgütlendirme çalışmalarına başladılar. Böylece, Ahiliği benimseyen bu gruplar devlete karşı gelmiyor; aksine, oluşan bu iki grubu uzlaştırarak ülkede barışın ve huzurun tesis edilmesi amaçlanıyordu (Demir, 1998: 9).

Milletlerin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısında köklü değişikliklerin vukuu bulunduğu durumlarda, toplumda yaşayan bireylerin de farklı davranışlar göstermesi oldukça normaldir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 4). Ahi Teşkilatı da, böylesine önemli toplumsal değişikliklerin meydana geldiği bir dönemde, birbirileriyle çatışma hâlinde olan gruplar arasında barışı sağlamak, etkisi gittikçe azalan aşiret bağlarının yerine; yerleşik hayata uygun koruyucu değerleri muhafaza eden ve toplumun huzurunu sağlamayı ilke edinen bir sivil toplum yapılanması anlayışı ile kurulmuştur (Ekinci, 2008: 64).

3.2. Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Ahilik Uygulamaları

Bu bölümde bir STK olarak Ahiliğin uygulamalarına ilişkin bulgular iki başlık halinde ele alınmıştır. Birincisi, günümüz STK'larının sorunlarına çözüm üretme çerçevesinde Ahilik sisteminde ne tür uygulamaların yapıldığı; ikincisi ise toplumsal sorunların çözümünde daha işlevsel bir anlayış çerçevesinde Ahilik sisteminde ne tür uygulamaların yapıldığını içermektedir.

3.2.1. Günümüz STK'larının Yaşadıkları Sorunlara Çözüm Üretme Çerçevesinde Ahilik Uygulamaları

Günümüz STK'larının yaşamış olduğu yönetim, bütçe, insan kaynağı, denetim ve toplumla bütünleşme gibi sorunların üzerinde ayrı başlıklar halinde bu bölümde durulacaktır.

3.2.1.1. Bir STK Olarak Ahiliğin Yönetim Sorunları ile İlgili Uygulamaları

Türk tarihi ile ilgili çok önemli bilgileri içeren Orhun Abidelerinde de yer aldığı gibi, Türklerde yöneticiler ile yönetilenler arasında üstünlük ve aşağılık anlamında bir ayrım bulunmamaktadır. Bu iki sınıf arasında karşılıklı etkileşime dayanan bir bütünleşme bulunmaktadır. Yöneticilere uyulmadığı ve çeşitli sorunlarla ondan uzaklaşıldığında milletin başına çeşitli felaketlerin geleceği Türklerin anlayışlarında yer almaktadır (Ekinci, 2008: 88). Ancak, yöneticilerin de yönetilenlere karşı sorumlu olduğu unutulmamalıdır. Bu liderlik anlayışı ile usta-kalfa-çırak-yamak gibi çalışanlar arasında bir baba oğul ilişkisi gibi içten ve samimi bir bağlılığın sağlandığı söylenebilir (Durak ve Yücel, 2010: 155).

Ahilik sistemine dâhil olan kimselerin düzenli bir kontrol altında bulunmaları ve güvenilir kişiler yönetiminde idare edilmeleri üzerinde önemle durulan bir husus olmuştur. Fütüvvetnâmelerde de yer aldığı üzere her çırağın iki “yol kardeşi” bir “yol atası” bir “üstadı” birde “pir” i bulunuyordu (Çağatay, 1989: 121). Bu bağlamda, Ahilerin bireylerin yansıttıkları otokontrolün yanı sıra bir üst seviyede yer alan kimseler tarafından da sevk ve idare edilmelerine olanak sağlayan bir yönetim anlayışını benimseyerek kişiler arası iletişim yoluyla sisteme bağlılık ve kurallara uyulması konusunda başarılı oldukları söylenebilir.

3.2.1.2. Bir STK Olarak Ahiliğin Ekonomik Sorunlarla İlgili Uygulamaları

Ahilik sisteminde hem dünya hem de ahireti birlikte düşünen bir anlayış görülmektedir. Ekonomi bir araç olarak görülerek amaç haline dönüştürülmesine izin verilmezdi. Yalnızca mal, servet ve kazanç sağlamak onlar için bir anlam taşımazdı. Bunlar, ancak başkalarına muhtaç olmadan yaşamak veya başkalarına yardım ederek onların sıkıntılarını gidermek gibi daha üstün bir anlayışla kullanıldığında anlamlı olurdu (Ekinci, 2008: 21).

Ahilik sisteminin önemli özelliklerinden biri de ekonomik hayatın Ahiliğin düşünce ve anlayışı doğrultusunda düzenlenmiş olmasıdır. Bu amaç doğrultusunda “orta sandıkları” oluşturulmuştur. Orta sandığının gelirleri, esnaf ve sanatkârların bağışları ile terfi edenlere ustalar tarafından verilen ve belirli zamanlarda toplanan paralardan oluşurdu. Giderleri ise Ahi birliklerine ait mülklerin tamir masraflarından, görevli maaşlarından, sosyal amaçlı toplantıların masraflarından, yoksullara yapılan yardımlardan, güçsüz, muhtaç, engelli ya da hasta esnaflara yapılan yardımlardan ibaretti (Uçma, 2011: 114).

Ahilerin, günümüz dünyasından STK’ların yaşamış olduğu ekonomik kaynaklı problemlere kendi iç dinamikleri yoluyla çözüm getirdiği belirtilebilir. Orta sandığı gibi uygulamalar sayesinde Ahilik sistemin ekonomik olarak dışa bağımlılığı engellenerek adeta bir sosyal yardım ve sigorta kurumu gibi işlevi üstlendiği ileri sürülebilir.

3.2.1.3. Bir STK Olarak Ahiliğin İnsan Kaynağı Sorunları ile İlgili Uygulamaları

Ahilikte insan sistemin merkezine oturtulmuş ve her şey onun dünya ve ahirette mutluluğu esas alınarak şekillendirilmiştir. Hiçbir şeye “eşref-i mahlûkat” kabul edilen insandan daha fazla değer verilmezdi. Ahilik insanı bir bütün olarak ele almış ve geliştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, bireylerin dıştan zorlamalarla kurallara uygun davranmalarını sağlamak yerine, nefis terbiyesi yoluyla onların beklenen tutum ve davranışları sergilemeleri esasını benimseyen bir insan yetiştirme anlayışları bulunuyordu (Ekinci, 2008: 19).

Ahilik felsefesine göre bütün insanlar, eşya, tabiat ve dünya, Allah’ın bütün insanlığa bahsettiği emanet konumundadır. Dolayısıyla emek gücünün, tüketicinin kısaca insanın ve tabiatın sömürülmemesi, aralarında adalet ve denge ilkeleri korunarak bireysel ve toplumsal refah ve huzurun sağlanması esastır (Durak ve Yücel, 2010: 152). Ahilikte insan, dayanışmacı bir ruha sahiptir. Zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet yani toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi ilişkiler ve denge kurarak herkesin huzur içerisinde yaşaması hedeflenmiştir (Ekinci, 1990: 22). Ahilik, sisteme dâhil edeceği bireylerin yetiştirilmesi hususunda son derece hassas davranmıştır. STK’ların en önemli sorunlarından birisi olan insan kaynağı problemini Ahilikte görülen anlayışla ele almanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

3.2.1.4. Bir STK Olarak Ahiliğin Denetim Sorunları ile İlgili Uygulamaları

Ahiliğe mensup kimselerin, meslek ahlakına uygun tutum ve davranışlar içinde olup olmadıkları, teşkilât yöneticileri tarafından sıkı bir şekilde denetlenir, kurallara aykırı hareket edenler, kendilerine ders ve etrafa ibret olacak biçimde cezalandırılırdı. Asıl kontrolün bireylere dini değerlerin kazandırılması ile mümkün olacağı düşüncesi denetim anlayışının en temel prensibi olarak görülürdü (Bayram, 2012: 92).

Ahiliğe göre; dini duyguları kusursuz hâle gelen bireyler, her an Allah'ın kontrolünde olduğunu hissederek sahtekârlıktan uzak durmuş ve içsel odaklı bir otokontrol sistemini uygulamıştır (Erken, 2008: 128). Bu bağlamda, Ahilik Teşkilatı'nın denetimlerinin en temel amacını, suçu oluşmadan engelleme düşüncesinin oluşturduğu söylenebilir (Kart, 2017: 119).

Ahilikte denetimin etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi maksadıyla şikâyet yolları herkese açık tutulmuştur. Tüm şikâyet yollarının herkese açık bırakılması ilkesinin etkili, tarafsız, ilkeli ve şeffaf bir denetim yapılabilmesinin önünü açmıştır (Kart, 2017: 121). Ayrıca, Ahilik sisteminde cezalar bir amaç değil, bireylerin kurallara uyması için gereken bir araç olarak değerlendirilirdi (Gülerman ve Taştekil, 1993: 20; Uçma, 2011: 168).

Ahi Teşkilâtı tarafından uygulanan denetim-değerlendirme sistemi; Ahilerin, meslek ahlakına ve ilkelerine uygun tutum ve davranışları gösterip göstermediklerinin çıraktan kalfanın, kalfadan ustanın, ustadan Ahi Birlik Başkanı'nın sorumlu olduğu bir anlayışla sağlanmıştır. Denetim anlayışının, insan doğasına uyan, ahlaki değerleri önceleyen, otokontrol anlayışını sağlayan, yapıcı ve eğitici nitelikte olduğu; bireyleri tecrit etmek yerine, onlara hatalarını fark ettirip kazanmayı sağlayacak biçimde kurgulanmıştır (Kart, 2017: 123).

3.2.1.5. Bir STK Olarak Ahiliğin Toplumla Bütünleşme Sorunları ile İlgili Uygulamaları

Ahilik sistemi her konuda olduğu gibi, birey-toplum ilişkisinde de orta yolu bulmuş; toplum için bireyi, birey için de toplumu feda etmeyen bir anlayışı uygulamıştır. Bu doğrultuda, bireyler işçi-işveren, üretici-tüketici, kadın-erkek, genç-yaşlı gibi sınıflandırılarak birbirleriyle mücadeleye zorlanmayarak toplumun iç huzuru ve barışı sağlanmıştır (Ekinci, 2008: 20).

Türk toplumunun güvenini kazanmış, kamu imkânlarını kendi kişisel ya da politik amaçları doğrultusunda kullanmayan kimseler tarafından herhangi bir siyasal zümreye bağlı olmaksızın sırf toplumun çıkarlarını koruma amacıyla doğan Ahiliğin günümüz kuruluşlarına örnek olacak bir yapıda olduğu söylenebilir (Uçma, 2011: 164). Bu yapısı itibariyle Ahiliğin, toplum tarafından ihtiyaç duyulan alanlara cevap verebilmesi yönüyle toplumla bütünleşmeyi kalıcı hâle getirdiği belirtilebilir.

Son olarak, Ahiler akşamları çeşitli kültürel ve eğitsel faaliyetlerin yapıldığı zaviyelerde bir araya gelerek hem kültürel mirasın devamlığına katkıda bulunmakta hem de bireyleri, toplumun sorunlarından ve gelişmelerinden haberdar etmekteydi (Uçma, 2011: 165). Böylece Ahiliğin toplumun farklı ihtiyaçlarına değinmesi yoluyla oldukça geniş bir kitleye hizmet ederek bütünleşmeyi sağladığı ve dönemin toplumu tarafından benimsendiği belirtilebilir.

3.2.2. Bir STK Olarak Ahiliğin Günümüz Toplumunda Yaşanan Bazı Sorunlara İlişkin Uygulamaları

Bu başlık altında Ahiliğin günümüz toplumunda yaşanan siyasal, sosyal, kültürel, ekonomi ve eğitim ile ilgili sorunlara yaklaşım tarzı ayrı bölümler halinde açıklanmıştır.

3.2.2.1. Toplumun Siyasi Sorunları ile İlgili Ahiliğin Uygulamaları

Devlet otoritesi dışında kurulup gelişen ve sivil bir yapı arz eden Ahilik sistemi, siyasal otoritenin henüz yeterince sağlanamadığı dönemde ve özellikle Moğol istilası sırasında yerel otorite birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, devlet otoritesinin zayıfladığı, karışıklık ve anarşinin baş gösterdiği geçiş dönemlerinde Ahiler, şehirlerin yönetimini üstlenerek ve yeni yönetime geçişlerde yaşanması muhtemel sorunları engellemeye ve toplumu bunlardan koruma işlevini de yerine getirmiştir (Uçma, 2011: 141).

Osmanlıların sefer sırasında ihtiyaç duyabileceği malzemeleri (yiyecek, giyecek, vb.) ordunun geçeceği güzergâh üzerinden temin edebileceği bir teşkilatlanmayı da üstlenen Ahiler, oldukça önemli bir siyasi fonksiyonu da yerine getirmişlerdir. Orduya ait sefer rotası önceden bildirilen Ahiler; fırıncı, nalbant, ayakkabı tamircisi gibi sanatkârlar yardımıyla ikmal ihtiyaçlarını karşılamıştır. Böylece Osmanlı ordusunun, ikmal kademelerini yanında taşıyan hantal bir ordu olmasının önüne geçilerek; önceden yollanmış ve yol boyunca hazırlanmış, çevik ve seri bir askeri güce dönüşmesine katkı sunulmuştur (Ekinci, 2008: 134).

3.2.2.2. Toplumun Sosyal Sorunları ile İlgili Ahiliğin Uygulamaları

Toplumlar, resmî hukuk ve yaptırımların dışında uyguladıkları ve nesilden nesle çeşitli vasıtalarla aktardıkları kurallar ile toplumsal kontrolü sağlarlar. Bu sosyal kontrol sayesinde, bireylerin diğerlerince beklenen tarz ve biçimde hareket etmeleri; böylece başka insanların da nasıl davranacaklarının önceden kestirilmesi, sosyal sistemin kalıcılığı ve düzenin tesis edilmesi ile toplumsal süreklilik sağlanmış olur. Toplumlar bu tür sosyal kontrol araçlarını kendi iç dinamikleriyle üreterek kurumsallaştırabilirler (Tekin, 2006: 219). Bu doğrultuda, Ahilik sisteminin toplumda uzun yıllar boyunca sosyal kontrol işlevini sağlayan ve toplumsal sürekliliği destekleyen etkin bir sivil toplum kuruluşu olduğu söylenebilir.

Ahiliğin sivil toplum yapısı, sosyal bir ahlak anlayışına dayanmaktadır. Ahiliğin ahlaki kuralları, bireyselliği öne çıkararak değil, bilakis bireylerin toplum içerisinde şahsiyetini koruyacak şekilde toplumcu bir yapıya sahiptir. Ahiliğin bu sosyal anlayışı neticesinde ne bireyler toplumu ne de toplum bireyleri ezebilmiştir. Ayrıca, Ahiliğin sosyal fonksiyonu, dayanışma kadar kontrol özelliği de yansıtarak toplumsal düzenin muhafaza görevini de yerine getirmiştir (Erken, 2008: 70-71).

3.2.2.3. Toplumun Kültürel Sorunları ile İlgili Ahilik Uygulamaları

Son yıllarda yerli ve yabancı birçok bilim adamının ilgisini çeken Ahilik, toplumun düzeni ile yakından ilgili olduğu için başta sosyoloji olmak üzere, iktisat, ilahiyat, felsefe, edebiyat, tarih ve siyaset gibi çok farklı bilim alanlarında çalışma konusu olarak görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Ahiliği; binlerce yıldan beri devam eden eski Türk kültür ve medeniyetinin, Anadolu'nun fethinden sonra yakınlaştığı İslam kültürü ile uyum sağlayıp kaynaşması neticesinde meydana gelen yeni bir kültür oluşumu biçiminde tanımlamak yerinde olacaktır. Bu kültürün ortaya çıkışında eski Anadolu, Roma, İran ve Hint kültürlerinin de etkisi vardır. Bu yaklaşımdan anlaşılacağı üzere Ahiliğin evrensel kültür niteliğinin yanında bu kültürün esas unsurunu eski Türk kültürü oluşturmaktadır (Demir, 1998: 7).

Kültürel mirasın diğer nesillere aktarılması hususunda oldukça önemli bir rol üstelenen Ahiliğin, bu fonksiyonu yerine getirirken işe koştuğu bazı uygulamalar oldukça dikkat çekicidir. “Ziyafet” ve “Üçgünler” toplantıları, “Yaren Sohbetleri” gibi sosyal etkinlikler yoluyla Ahilerin başıboşluktan kurtarılarak sanatta ustalaşmaları sağlanmış, manevi önderler vasıtasıyla da sosyal hayatın düzeni ve devamı için yönlendirilmeleri sağlanmıştır. Böylece, gençlerin bir araya gelme, birlik oluşturma eğilimleri toplumun menfaatleri doğrultusunda şekillendirilerek ahlaki açıdan gelişmiş, milli ve manevi değerlere sahip gençlerin yetiştirilebilmesi sağlanmıştır (Ekinci, 2008: 146; Uçma, 2011: 147).

3.2.2.4. Toplumun Ekonomik Sorunları ile İlgili Ahilik Uygulamaları

Sosyal hizmetlerin başarıya ulaşması, öncelikli olarak, toplumdaki bireylerin ihtiyaç duyduğu moral gücünün kazandırılmasına bağlıdır. Ahilik, bu görüş ekseninde esnaf ve sanatkârlara “mesleğe atılan ilk adımdan mezara atılacak son toprağa kadar” olan süreçte, akla gelebilecek her türlü yardım ve desteği sağlamıştır. Bu yardım ve desteğin öne çıkan unsurları şu şekilde ifade edilebilir (Soykut, 1978: 96-97): (1) İş yeri açılmasında ve araç-gerecin temininde, (2) İş kazaları, maluliyet, yaşlılık ve ölüm hâlleri ile yangın ve deprem gibi doğal afetlerde, (3) Ahi Babaların, kethüdaların, yiğitbaşlıların ve yaşlı ustaların sağladığı çeşitli imkânlar.

Ahilik, sosyal anlamda toplumu, tüketici ve hazırcı bir anlayıştan uzak tutarak, üretici ve çalışkan bir yapıyı oluşturmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, Ahilik, kendinden sonra gelen nesle mal, mülk gibi maddiyata dayalı miras bırakmak yerine, onlara zanaat ve hüner bırakmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım neticesinde Ahilik, Türk tarihinde ilk kez hem üretken toplum anlayışını yerleştirmiş hem de bir sivil toplum dayanışma hareketinin de öncüsü olmuştur (Gülvahaboğlu, 1991: 302). Ayrıca Ahiliğin, orta sandığı oluşturarak; hastalık, yaşlılık, malul olma, ölüm gibi durumlarda, yangın, sel, gibi felaketlerde toplumun yardımına koşan, ekonomik sorunlara çözüm sunan aktif bir sivil toplum örgütü fonksiyonunu üstlendiği ileri sürülebilir.

3.2.2.5. Toplumun Eğitim Sorunları ile İlgili Ahilik Uygulamaları

Ahilik; insanı bir bütün olarak ele alıp, onun tüm yönleriyle geliştirilmesini amaçlamıştır. Bu hedefe ulaşmak için bir eğitim kurumu görevi üstlenip eğitim ve öğretimi gerçekleştirmiştir. Ahilik eğitimi, hayat boyu devam eden bir süreç olarak algılanmış ve yüzyıllar süren deneyimler sonucunda birtakım ilkeleri ortaya koymuştur. Eğitimin henüz bir devlet görevi olarak kabul edilmediği bir dönemde Ahilik sistemi amaçlarını gerçekleştirmek için bireylerin eğitimlerine ayrı bir hassasiyet göstermiştir (Ekinci, 2008: 150; Yılmaz, 1995: 77; Yeşil ve Kart, 2018: 165).

İhtiyaç duyulan insan kaynağının doğru biçimde yetiştirilebilmesi amacıyla bazı karakteristik özellikleri ile dikkat çeken bir eğitim anlayışı ortaya konulmuştur. Bu özellikler, şöyle belirtilebilir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 62; Ekinci, 2008: 151): (1) Bireyler, mesleki, dini, ahlaki ve sosyal açıdan bütüncül bir anlayışla eğitilmiştir. (2) İş başında verilen eğitimle iş dışında verilen eğitim birbirini tamamlayacak niteliktedir. (3) Eğitim belirli bir süreç ile kısıtlanan değil, hayat boyu devam eden bir faaliyettir. (4) Eğitim, köylere kadar varan geniş bir kapsayıcılıkla yürütülmüştür. (5) Ahilik ilkelerini kabul eden herkes dâhil olabilmıştır. (6) Dersler yetkili kimseler tarafından ücretsiz olarak verilmiştir.

İnsan ve toplumun yararına dair ne varsa Ahilerin, bunları planlı ve sistemli bir şekilde bireylerin yaşantısına yön verecek şekilde uyguladığı söylenebilir. Böylece, toplumsal düzeni sağlayarak uzun yıllar boyunca sosyal bir dayanışma sistemini devam ettirdikleri ve günümüz sivil toplum kuruluşu arayışlarına doyurucu bir karşılık verdikleri ileri sürülebilir.

3.3. Sivil Toplum Anlayışında Ahilik ve Modern Zaman

Geçmişten bugüne iktisadi, sosyal ve askeri alanda belli bir güce ulaşabilmiş bütün toplumların bu başarısının arkasında güçlü ve etkin bir sivil toplum yapısının olduğu söylenebilir. Çağımızda teknolojik gelişmeler, sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme ile ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal alanlarda önemli değişiklikler meydana gelmektedir.

Geleneksel devlet anlayışının önce ulus-devlet anlayışına dönüşmesi, ardından ideolojilerin söntükleşmesi ve ekonomik, siyasi entegrasyon çabaları ile birlikte devlet doğasının ciddi ve daha derin bir dönüşüm süreci içine girmesi, neoliberal politikalar, sosyal devlet anlayışının aşınması, istihdam, işsizlik, yoksulluk ve açlık gibi sorunların sadece devlet eliyle aşılmasını imkânsız hâle getirmiştir (Gündüz ve Kaya, 2014: 144).

Sivil toplum kavramı, günümüz Türkiye'sinde, liberal politikalar ve demokrasi taleplerinin artışı ile birlikte 1980'lerin başlarında popüler olmuş ve kavram dönemin ruhuna uygun olarak özgün bir kullanım şekline bürünmüştür (Erözden, 2004: 61). 1990'larda ise birçok STK'nın, devletin sivil toplum örgütü gibi hareket ettiği ve demokrasinin kurumsallaştırması yerine anti-demokratik müdahalelerin aracı olarak kullanıldıkları görülmüştür. Öte yandan STK'ların devamı gönüllü destekçilerinin çabalarına bağlı olduğu hâlde Türkiye'deki STK'ların birçoğu devlet kaynaklarından yararlanarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu durum, sivil toplumun gelişmesini bizzat STK'ların engellediği iddiasını güçlendirmektedir (Aslan, 2010: 261).

Çaha da (2005: 704), Türkiye'de sivil toplumun önemli unsurlarını oluşturan sendika ve medya gruplarının demokratik Batılı ülkelerdeki sivil toplum misyonu yerine tamamen devletten rant bekleyen, devletçi refleksiyle hareket eden ve toplumsal inisiyatife karşı merkeziyetçi eğilimlerin yanında yer alan kapıkulu toplulukları rolünü üstlendiklerini ileri sürmektedir. Böylece, Ahilik sisteminin aksine dışarıdan desteklenen, etkilenen ve güdümlü bir sivil toplum yapısının Türkiye'de yaygın olduğu ileri sürülebilir.

STK'ların Türkiye'de popüler olmasında dış siyasi aktörlerin de etkisi olmuştur. Hem ABD hem de Avrupa Birliği Türkiye'de sivil toplum ile doğrudan ilişki kurmuş, zamanla bu ilişkilerin gelişmesi amacıyla kurumsal altyapılar hazırlanmaya çalışılmış ve bu kurumlara uluslararası meşruiyet zemini sağlanarak siyaset yapma imkânı verilmiştir (Çopur, 2009'dan aktaran Aslan, 2010: 276). Böylesi bir sivil toplum anlayışının ve örgütlenme alışkanlığının yetersiz oluşu, sağlıklı bir demokrasiye ulaşmayı zorlaştırdığı ve sivil örgütlerin yabancı STK'lar tarafından yönlendirilmesi riskini de taşıdığı söylenebilir (Doğan, 2007: 92).

Türkiye'de STK'ların örgütsel yaşama odaklandıkları, tüm dikkatlerini örgütsel ve finansal kapasite sorunlarını çözmeye verdikleri, fakat demokratikleşme süreçlerine katkı ve kamusal tartışma alanını genişletme işlevlerini gerçekleştirmede sınırlı kaldıkları görülmektedir (Keyman, 2008: 10). Bu durumun aksine, bir meslek örgütü olarak Ahilik, hem kendi iç dinamikleri açısından ticari alanda bir kontrol mekanizması sağlarken, hem de ahlaki açıdan müntesiplerinin değerleri öğrenmesine ve bunları hayata geçirmesine yardımcı olan bir

sivil toplum kuruluşu hüviyetine bürünmesi yönüyle modern uygulamalardan üstün bir konuma sahiptir (Sarıkaya, 1999: 50).

Bilindiği üzere AB, birlik içindeki STK'lar ile sürekli bir iletişim içindedir. Birlik, STK'lara gerek varlığını sürdürmesi gerekse proje üretimine katkıda bulunması adına fon sağlamaktadır. AB, Türkiye'deki sivil toplum projelerine 1990'lı yılların başından itibaren maddi kaynak sağlamaya başlamıştır (Tutar, Tutar ve Erkan, 2012: 449). AB'nin böylesi bir fon akışını ve maddi imkânları sunması görünürde bütçe, harcama ve çeşitli sosyal projeler bakımından STK'ların desteklediğini düşündürmektedir. Ancak, maddi açıdan destekleyerek denetime tabi hâle getirdiği STK'ları, AB'nin istediği gibi biçimlendirme ve yönlendirme çabasında da olduğu ileri sürülebilir.

Modern sivil toplumlarının yaşamış olduğu maddiyat ve nitelik kaynaklı problemlerini Ahilik sisteminin kendi içerisinde çözdüğü bilinmektedir. Sisteme küçük yaşlardan itibaren dâhil olan Ahilerin sanat erbabı ve meslek sahibi olmaları onların maddi açıdan herhangi bir zorluk çekmeden yaşamalarını sağlamıştır. Ahiler kendilerine tabi olanları, sosyal dayanışma ruhunu kazandırabilmek maksadıyla bünyelerine bağlamışlar ve sistem içerisinde yardımlaşma sandıkları kurmuşlardır. Ahiliğin sosyal fonksiyonu, dayanışma kadar kontrol özelliği de yansıtarak toplumsal düzenin muhafaza görevini de yerine getirmiştir (Erken, 2008: 70-71). Askeri faaliyetlerin yanı sıra Ahiler, aldıkları eğitim gereği gittikleri yerlerde iyilik, doğruluk ve çalışkanlık gibi özellikleriyle halkın gönlünü kazanıp, o beldenin ordulardan önce fethini sağlayarak farklı bir sivil toplum misyonunu da yerine getirmişlerdir (Cora, 1990: 47).

Günümüzde STK'ların en büyük sorunlarından birisi de kazanç elde etmek amacıyla kurulmuş olan, üyelerinin ve etkinliklerinin bilinmediği örgütlenmeler ile diğer STK'ların birbirinden tam olarak ayırt edilememesidir. STK'lar kamu yararı amacı ile kurulurlar. Kendi çıkarları için kâr elde etmek amaçlı kurulan kuruluşlar STK olarak tanımlanamaz. Şeffaflık STK'ların denetlenebilirliği ve her türlü soru karşısında hesap verebilirliği açısından önemlidir. Şeffaflık beraberinde STK'lara güvenilirliği de desteklemektedir (Aytekin, 2013: 8). Böylece, STK faaliyetlerine gönüllü katılımcı sayısı artarak toplumun geneline yayılmış bir sivil toplum yapılanmasından bahsedilmesi mümkün olabilir.

Sosyal kontrol, resmî kanun ve müeyyidelerin dışında insanların birbirlerini sosyal baskı oluşturarak denetlemeleri ve uyarmalarıdır. Özelde STK'da, genelde de toplumsal hayatta böyle bir denetim ve kontrol mekanizması geliştirilemediği için, bugün birçok sıkıntılar yaşanmaktadır (Kaya, 2013: 53). Ahilik, her aşamada uyguladığı eğitim ile sosyal kontrolün daha az sorunlu olarak işlenmesini temin ettiği gibi, bu kontrole gönüllü katılımın da

temel zeminini oluşturmuştur. Bu eğitim süreci ile üye, ilke ve normları yadsımadan içselleştirmiş, daha sonraki süreçte ise pratik olarak uygulamıştır. Bir üst makama olan bağlılık (usta-kalfa-çırak), Ahi'yi belli bir düzeye gelinceye kadar o kontrol mekanizması içerisinde sosyal normlarla uyumlu hâle getirmektedir (Tekin, 2006: 223-229).

Bu bağlamda, günümüz STK'larının da gönüllülerini etkin bir eğitim sürecinden geçirerek denetim ve kontrolü sağlayacağı düşünülmektedir. Ahiliğe mensup bireyler, belirli bir makama hesap verme durumunda olduklarından, kontrollü ve prensipli olma özelliklerini davranışlarına rahatlıkla yansıtabiliyordu (Demirci, 1992: 83). Ahiliğe göre, dini duyguları kusursuz hâle gelen bireyler, her an Allah'ın kontrolünde olduğunu hissederek ve sahtekârlıktan uzak durarak bir otokontrol uygulamışlardır (Erken, 2008: 128).

Ahilerin, gerek ahlaki faziletleri kazanması gerekse yüz kızartıcı işlerden uzak durması için toplum içinde dini, kanuni, toplumsal ve vicdani çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Herkesin çalışmasını istemek, işsize iş bulmak, herkesi meslek sahibi yapmak, muhtaçlara yardım etmek ve fütüvvetnâmelerde geçen ahlaki görevler çoğu zaman kanunsal bir müeyyide ile desteklenemezler. Bu görevler kişinin vicdanına bırakılırlar. Ahiler ise kendi aralarında kurmuş oldukları teşkilât sayesinde dini kuralları da kullanmak suretiyle sosyal müeyyideyi harekete geçirerek toplum içinde bir nevi otokontrolü sağlamıştır (Kaya, 2013: 52). Günümüz STK'ları açısından bu durum ele alındığında otokontrol ve içsel denetimin nasıl sağlanması gerektiğiyle ilgili bir yol haritası açıkça görülmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde yaşanan yoksulluk, işsizlik, eğitim, sağlık vb. sorunlar, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar gösterse de tüm dünya ülkelerinin önemli sorun alanlarını oluşturmaktadır. Eğitim, sağlık, ulaşım ve sosyal hizmet sektörlerinin kalitesi bir toplumun hem refahına hem de memnuniyet düzeyine etki eden oldukça önemli hizmet alanlarıdır. Dünya üzerinde pek çok ülke bu ve benzeri alanlarda kamu kaynakları ile istenilen başarıyı sağlamada yetersiz kalmaktadır. Bu ihtiyacın etkin biçimde karşılanabilmesi ve devletlere ait sosyal sorumluluk yüklerinin hafifletilebilmesi adına STK'lar oldukça önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Böylesi bir ihtiyaç durumunda toplumun kendi içsel dinamiklerinden doğan Ahilik sistemi özgün bir sivil toplum kuruluşu yapısı ortaya koymuştur. Yalnızca bir konuya ilgi gösterip monotonlaşmak yerine dönemin toplumunda meydana gelen birçok sosyal soruna çözüm getirmeye çalışmıştır. Bu maksatla, üyelerini zihinsel, duygusal, bedensel, estetik ve toplumsal algı boyutları bakımından birbirini tamamlayan ve kademe kademe ilerleyen biçimde geliştirerek tüm sosyal sorunlara karşı hazırlıklı olmalarını sağlamıştır.

Ahiliğin sahip olduğu sivil toplum anlayışında, sosyal birliktelik ve dayanışma anlayışı egemendir. Her esnaf, meslektaşlarını da en az kendisi kadar düşünmek gibi vicdani ve ahlaki bir sorumluluğu üstlenirdi. Paylaşmayı, yardımlaşmayı, dayanışmayı, cömertliği terk eden bencil kimselerin kurumla ilişkisi kesilirdi. Ahilik kurumuna mensup esnaf ve sanatkarlar, sosyal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma ilkelerini titizlikle uygulayarak topluma ve meslektaşlarına zarar verecek haksız rekabetten ve aşırı kazançtan kaçınırlardı (Çağatay, 1989: 152). Böylece mal, hizmet ve üretim sektörüyle yaşanması muhtemel sorunların da önüne geçilerek daha müreffeh bir toplumun inşa edildiği söylenebilir.

Ahiliğin sivil toplum anlayışı, devletin sahip çıkamadığı birey ve gruplara ulaşarak kimsesizin kimsesi olma anlayışı üzerine kuruludur. Bu bakımdan, Ahilikte sosyal yardımlaşma ve dayanışma, kardeşlik anlayışının zorunlu bir gereğidir. Ahinin üç şeyi açık, üç şeyi de kapalı olmalıdır. Eli açık yani cömert olmalıdır. İhtiyaç sahiplerine yardım etmeli, onlara destek olmalıdır. İkincisi, kapısı açık yani misafirperver olmalıdır. Üçüncüsü ise, sofrası açık olmalıdır. Aç geleni, tok göndermelidir. Buna karşın, gözü, dili ve beli de kapalı olmalıdır (Durak, 2016: 112).

Ahilik sisteminin günümüz modern toplumlarına örnek teşkil eden sivil toplum kuruluşu anlayışına ait temel özellikleri, modern sivil toplum yapılanmaları ve uygulamaları ile karşılaştırıldığında elde edilen tespitler şu şekilde özetlenebilir:

1. Ahilik, başta Anadolu olmak üzere ülke coğrafyasında meydana gelen dini ve siyasi olaylar ile savaş, göç, toplumsal bunalımlar gibi kriz dönemlerinde duyulan toplumsal ihtiyaçların doğal bir sonucudur (Çağatay, 1989: 50; Demir, 1998: 10; Ekinci, 2008: 62). Ahi Teşkilatı, önemli toplumsal değişikliklerin meydana geldiği bir dönemde, birbirleriyle çatışma hâlinde olan gruplar arasında barışı sağlamak, etkisi gittikçe azalan aşiret bağlarının yerine; yerleşik hayata uygun koruyucu değerleri muhafaza etmek ve Müslüman Türklerin menfaatlerini Bizanslılara karşı koruyup toplumun huzurunu sağlamak maksadıyla kurulmuştur (Ekinci, 2008: 64).

2. Ahilik, modern STK'ların yaşamış olduğu maddiyat ve insan kaynağı problemlerini kendi iç dinamikleri yoluyla aşabilmiştir (Öztürk, 2002; 7). Ahiliğin sosyal anlayışı neticesinde ne bireyler toplumu ne de toplum bireyleri ezabilmiştir. Kâr amaçlı olmayan sivil toplum uygulamalarında belirli hizmetlerin yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyulan kaynağı kendilerinin yaratması vardır (Durak, 2016: 112). Bu doğrultuda, Ahiler kendilerine tabi olanları, sosyal dayanışma ruhunu kazandırabilmek maksadıyla teşkilata bağlamışlar, kendi bünyelerinde yardımlaşma sandıkları kurmuşlardır. Ahiler arasında var olan bu dayanışma ve sosyalleşme anlayışı, bütün faaliyetlerde görülecek şekilde yaygınlaştırılmıştır. Ahiliğin

sosyal fonksiyonu, dayanışma kadar kontrol özelliği de yansıtarak toplumsal düzenin muhafaza görevini de yerine getirmiştir (Erken, 2008: 70-71).

Ahi ahlakının temel gayesi, Ahilerin “insanlığa hizmet, Hakk’a hizmet” anlayışından ileri gelmektedir (Sancaklı, 2010: 909). Ahilikte insan, dayanışmacı bir ruh yapısına sahiptir (Durak ve Yücel, 2010: 152). Ahilik Teşkilatı’nda esnaf ve sanatkârlara, işyerlerinde, hiyerarşik bir biçimde sırasıyla yamak, çırak, kalfa ve ustalık aşamalarında mesleğin incelikleri öğretilmiş; akşamları ise Ahilerin misafir ağırlama ve toplantı mekânlarında ahlaki ve terbiyevi bir anlayışla eğitim uygulanmıştır. Bu sayede Türk esnaf ve sanatkârları arasında güçlü bir yardımlaşma ve dayanışma tesis edilerek Bizans sanatkârlarıyla rekabeti sağlayabilecek bir teşkilat kurulmuştur (Çağatay, 1989: 85). Yukarıda ifade edilen tespitlerin neticesinde Ahilerin, modern STK’ların yaşamış olduğu insan kaynaklı problemlerin üstesinden kendi iç dinamikleri yoluyla geldiği düşünülmektedir.

3. Ekonomi ve insan kaynağı sorununu çözme başarısı ile bağımsız bir STK olma vasfını güçlendiren Ahilik, ilk başta ekonomik bir teşkilat olarak algılansa da Türklerin hayatında birlik, sosyal yardımlaşma-dayanışma, ekonomik düzen, refah ve sosyal güvenlik gibi pek çok ihtiyacı karşılayan çok yönlü bir sistemdir (Durak, 2016: 111). Böylece, bireylerin gelecek endişelerini ortadan kaldırarak boşlukta kalmaları engellenir ve gerçekleştirilebilir bir amaç doğrultusunda çalışmaları sağlanırdı. Ahi birliklerinde dayanışma ve sosyal desteğin en güzel örneği “Orta Sandıklarında” görülür. Teşkilatta “kazancın şahsiliği” prensibine pek rastlanmaz (Öztürk, 2002: 7).

Sivil toplum kuruluşu faaliyetleri gönüllülük esasına dayanan bir örgütlenme modeli iken, benzer biçimde Ahilik de devletin müdahalesinin olmadığı bir sivil teşkilatlanmadır. Her ikisinde de resmî otoritenin dışında sivil girişimler söz konusudur (Durak, 2016: 112). Bir sivil toplum kuruluşu olarak Ahiliğin, hibe, yardım, bağış ve devlet desteği gibi dışarıdan gelecek kaynaklardan çok, kendi kaynaklarını oluşturmasına yönelik faaliyetlerde bulunması bağımsız bir STK olduğunu doğrular niteliktedir.

4. Ahilik, toplum ile bütünleşme ve ondan destek alma konusunda günümüz STK’larına göre çok daha başarılı bir performans sergilemiştir. Ahilik teşkilatı, ilkel bir esnaf yapılanması olmanın ötesinde, bireylerin yaşantısının tamamını kapsayarak toplumsal kuralları, kendine özgü yöntem ve eğitim yoluyla aktaran, birleştirici ve dayanışmacı bir kültürün ürünüdür. Ahiliğin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı bir bütün olarak ele alıp bireyleri tüm yönleriyle hayata hazırlaması ve bunlara uyum sağlayacak biçimde yetiştirebilme başarısı, uygulamış olduğu eğitim ilkeleri bireylerin yaşantısıyla uyumlu

olmasına bağlıdır (Kart, 2017: 84). Ahiliğin sivil toplum anlayışını, sosyal ahlak kurallarına göre inşa ettiği söylenebilir.

5. Ahilik, yönetsel otoritenin sarsıldığı dönemlerde bireyleri devletin varlığı ve bekası konusunda örgütlenme ve üretim sürecine katmada oldukça başarılı olmuştur. Erken'in (2008: 67) belirttiği gibi, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında, Ahiliğin çok önemli rolü olmuştur. Elbette Ahilik bu görevi, askerlik faaliyetlerini de üstlenerek yerine getiriyordu. Devlet fetihle meşgul olurken Ahiler, içerde emniyeti sağlıyordu. Askeri faaliyetlerin yanı sıra Ahiler, aldıkları eğitim gereği gittikleri yerlerde iyilik, doğruluk ve çalışkanlık gibi özellikleriyle de halkın gönlünü kazanarak, o beldeyi ordulardan önce fethetmişlerdir (Cora, 1990: 47). Bununla birlikte, eğitimin bir devlet görevi olduğu anlayışının henüz hâkim olmadığı bir dönemde Ahilerin bireylerin eğitimlerini sağlaması, devletin henüz faaliyet göstermediği bir alanda sorumluluk üstlenmesi ve bu alanda öncülük etmesi modern STK'lara örnek olması bakımından oldukça önemlidir (Erken, 2008: 102).

Ayrıca Ahiler göç sonrası yerleşerek yurt edindikleri Anadolu'da, kendi ticari ve sanatsal faaliyetlere yeni yaşam alanları ve çalışma kültürü oluşturmuşlardır. Dolayısıyla önce bütün esnaf ve sanatkârlar tek bir örgüt altında toplanarak ahlaki, mesleki ve askeri bir eğitimden geçirilmişlerdir (Çağatay, 1989: 31; Ekinci, 1990: 22; Gülerman ve Taştekil, 1993: 4). Ahiliğin, kentleşme ve medeniyet inşa etme bakımından öncü olması, oldukça farklı alanlarda faaliyet gösteren çok yönlü bir sivil toplum kuruluşu olduğunu gösterir niteliktedir.

Ahilik sadece ekonomik amaçlı bir örgüt olmayıp sosyokültürel boyutları da olan, toplumun gelişmesini ve kalkınmasını bütüncül bir anlayışla değerlendiren bir kurum olma özelliğine sahiptir. Temelde iktisadi bir kurum olmakla birlikte toplumun din, eğitim ve ahlak gibi diğer boyutları ile iç içedir. Bu bakımdan Ahiler, dini ve ahlaki esaslar rehberliğinde devletin varlık gösteremediği tüm alanları kapsayan bir anlayışla o dönemin toplumuna önemli katkılar sunmuştur.

6. Ahilik, ülke ve toplum nezdinde yaşanan siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, dini, eğitsel ve ülke savunması odaklı sorunlara çözümler üreten iç mekanizmaları etkili şekilde kullanabilmiştir. Ahilik Teşkilatı, bünyesine kattığı esnaf ve sanatkârları mesleki, dini, ahlaki boyutun yanı sıra, askeri yönden de eğitmiştir. Ahiliğe kabul edilen bireylere, profesyonel bir asker kadar olmasa da kendi savunmasını yapabilecek düzeyde silah kullanma sanatı öğretilmiştir (Çağatay, 1989: 64). Bunların yanı sıra bireyler, ikmal ve destek hizmetleri, haberleşme şekilleri, açlığa ve susuzluğa dayanma, sır saklama gibi konularda da yetiştirilmiştir (Erken, 2008: 113). Burada ifade edilen tespitlerden de anlaşılacağı üzere

Ahiliğin, toplum içerisinde meydana gelen farklı sorunların üstesinden bireylerin çok boyutlu bir biçimde yetiştirilmesi esnasından aldığı güçle geldiği belirtilebilir.

7. Ahilik, modern dönem STK'larının yaşamış olduğu denetim odaklı sorunlarına çözüm üreten işlevsel bir değerlendirme-denetleme mekanizması oluşturmuştur. Bu anlayış doğrultusunda düzenlenen törenler ve çeşitli ilkeler yoluyla bilinç tazelenmesi ve toplumsal hafızanın sürekliliği sağlanmıştır (Tekin, 2006: 233). Böylece, dışsal kontrolün yanı sıra içsel bir kontrol ile teşkilata bağlılık en üst düzeyde sağlanmaya çalışılmıştır (Durak, 2016: 112). Ahilik sadece ticari hayatla sınırlanacak bir teşkilat olmayıp politik, kültürel, sosyal vs. boyutları olan çok yönlü bir kurumdur. Öte yandan en küçük yerleşim birimlerine kadar yayılmış bir teşkilatlanma olmasının bu etkinliği daha da arttırdığı söylenebilir.

8. Günümüz dünyasında yaşanan hayat, parçalı bir biçimde ele alındığından ticaret ve toplum hayatı arasında anlamlı ve bütünlüklü bir ilişki kurulmasını zorlaştırarak sosyal kontrolün sağlanmasını da güçleştirmektedir. Ahilik fütüvvetnamelerdeki prensiplerin, en ücra köşelere kadar uygulanmasını bir teşkilat olarak denetlemiş, ceza ve ödüllendirme yöntemleriyle toplumun kültürel ve sosyal olarak düzeyinin yükseltilmesinde önemli hizmetlerde bulunmuştur (Tekin, 2006: 222-233).

5. ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak Ahiliğin yansıttığı sivil toplum anlayışı çerçevesinde, modern sivil toplum uygulamalarına katkı sunmak amacıyla şunlar önerilebilir:

1. Sivil toplum kuruluşu çalışmalarına Ahilikte görüldüğü gibi sosyal bir alanda gerçekten var olan bir ihtiyaç üzere başlanmalıdır. Nitelikten çok niceliği artırıcı bir anlayış ile STK'lar oluşturulmamalıdır.

2. STK'lar insan kaynaklı problemlerin üstesinden gelebilmek için gönüllü faaliyetlere katılacak kişilerin seçiminde oldukça hassas davranmalıdır. Bununla birlikte, STK'ların ekonomik anlamda özgür bir hareket alanına sahip olabilmesi için gönüllülerin hem maddi hem de manevi katkı sunduğu şeffaf bir örgütlenme yapısıyla kurulabilir.

3. STK'lar kendisine çalışma alanı olarak devletin varlık gösteremediği ya da beklentiyi karşılayamadığı sosyal sorunları belirlemelidir. Toplumun geneli tarafından hassas kabul edilen konularda birleştirici ve yönlendirici bir tutum takınmalıdır.

4. STK'lar; gönüllülerine hiçbir şekilde para, makam, mevki ya da ayrıcalık sunacak bir anlayışla yönetilmemelidir. Böylece, tek amacı sosyal sorunlara çözüm üretmek olan bireylerin örgütlenmesi sağlanarak sivil toplum kuruluşunun daha güçlü ve etkin bir yapıya kavuşturulması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Aslan, S. (2010). Türkiye’de sivil toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 260-283.
- Aytekin, S. (2013). *Yerel ekonomik kalkınmada Sivil toplum kuruluşlarının rolü: Kayseri örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/İktisat Anabilim Dalı, Niğde.
- Ball, C. ve Dunn, L. L. (1995). *Non-Governmental Organisations: Guidelines for good policy and practice*. Commonwealth Foundation.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti’nde ekonomik hayatın yerel unsurları: Ahilik teşkilâtı ve esnaf loncaları. *İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 81-115.
- Cora, İ. (1990). *Ahilik örgütünün Osmanlı toplumundaki yeri ve ahilik örgütü ilkelerinin günümüz esnaf ve zanaatkârlarına uygulanabilirliği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk kurumu olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çaha, Ö. (2005). Sivil toplumun Türkiye’deki sorunları, (Editörler: Selahaddin Bakan, Adnan Küçük ve Ahmet Karadağ), 21. *Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat* içinde (s. 689-707). Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Çaha, Ö., Çaylak, A. ve Tutar, H. (2013). *Tra2 Sivil toplum kuruluşları profili*. Ankara: Serka Kalkınma Ajansı.
- Çopur, H. (2009). *Teoriden pratiğe sivil toplum*, <http://www.ekopolitik.org/public/page.aspx?id=615>. Erişim tarihi: 24.07.2018.
- Demir, G. (1998). *Türk kültürü Ahilik*. İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Demirci, M. (1992). Ahilik’te tasavvufî boyut: Fütüvvet. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 83-90.
- Doğan, İ. (2007). Türkiye’de çok partili dönemde sivil toplum gelişimi (1945-2000). *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Eylül, 10(2), 83-97.
- Durak, İ. (2016). Sosyal girişimcilik ve Ahilik teşkilatı: teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 47, 101-120.
- Durak, İ. ve Yücel A. (2010), “Ahiliğin sosyoekonomik etkileri ve günümüze yansımaları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.
- Ekinci, Y. (1990). *Ahilik ve meslek eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Ekinci, Y. (2008). *Ahilik* (10. Baskı). Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Erken, V. (2008). *Bir sivil örgütlenme modeli: Ahilik* (4. Baskı). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Erözden, O. (2004). Sivil toplumun karanlık yüzü: demokrasiye geçiş sürecinde sivil toplumun farklı görünümleri, Hırvatistan örneği. *Sivil Toplum*, 2(5), 61-68.
- Gülberman, A. ve Taştekil, S. (1993). *Ahi Teşkilatının Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 194,16.
- Gülvahaboğlu, A. (1991). *Sosyal güvenlik öncüsü Ahi Evran Veli ve Ahilik*. Ankara: Memleket Yayınları.
- Gündüz, A. Y. ve Kaya, M. (2014). Küresel dünyada sivil toplum kuruluşlarının ekonomik kalkınmadaki rolleri üzerine bir değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 6(10), 130-169.
- Hoff, L. ve Hickling-Hudson, A. (2013). The role of International Non-governmental organisations in promoting adult education for social change: A research agenda. *International Journal of Educational Development*, 31, 187-195.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi* (19. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kart, M. (2017). *Değerler eğitiminde bir model olarak Ahilik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kırşehir.
- Kaya, U. (2013). Değerler eğitiminde bir meslek teşkilâtı: Ahilik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 41-69.
- Keyman, E. F. (20. 04. 2008). *Avrupa’da ve Türkiye’de sivil toplum*. 17.07.2018 tarihinde Sivil Toplum Geliştirme Merkezi: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/a/v/avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc> adresinden alındı.
- Öztürk, N. (2002). Ahilik teşkilatı ve günümüz ekonomisi, çalışma hayatı ve iş ahlakı açısından değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 43-56.
- Sancaklı, S. (2010). Ahilik ahlâkının oluşumunda hadislerin etkisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.
- Sarıkaya, S. (1999). Osmanlı devletinin ilk asırlarında toplumun dini yapısına Ahilik açısından bir bakış denemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Özel Sayısı), 49-67.
- Soykut, R. (1978). *Esnaf kimdir*. Ankara: Esnaf Araştırma-Eğitim Merkezi Yayınları.
- Tekin, M. (2006). Bir sosyal kontrol aracı olarak Ahilik ve toplumsal dinamikleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 219-235.
- Tortajada, C. (2016). Nongovernmental organizations and influence on global public policy. *Asia ve the Pacific Policy Studies*, 3(2), 266-274.

- Tutar, F., Tutar, E., ve Erkan, Ç. (2012). AB-Türkiye ilişkilerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10).
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı [TÜSEV]. (2014, Mayıs 16). Sivil toplum kuruluşlarının Ortak Sorunları. 20.07.2018 tarihinde Bianet.org: <http://bianet.org/bianet/toplum/155715-sivil-toplum-kuruluslarinin-sorunlari-ortak> adresinden alındı.
- Uçma, İ. (2011). “*Bir sosyal siyaset kurumu olarak Ahilik*” (1. Baskı). İstanbul: İşaret Yayınları, Akademik Dizi, 135.
- Yaşama Dair Vakıf [YADA]. (2016). Sivil toplum kuruluşlarına yönelik algı ve yaklaşımlar. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Yeşil, R. (2018). Sivilleşme algısı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 77-88.
- Yeşil, R. ve Kart, M. (2018). Değer eğitimi modeli olarak Ahilik. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 161-177.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

The history of civilization and civil society is based on old times, and it is one of the concepts that are discussed very often, especially in the second half of the 20th century. This was caused by the strengthening of the human rights, freedoms and rapid developments on political, social, cultural and economic life. NGOs which are concrete indicators of civil society structure are one of the most prominent tools used by ideological and institutional actors trying to shape the world. Today, the number of NGOs is increasing day by day especially by getting strength from the effects of comments and western-based searches. However, despite the increase of number of NGOs, the most of NGOs isn't at the desired level in terms of serving or being functional. Especially, it can be considered as one of the prominent reasons that NGO structure which is based on western-oriented values is not compromise with the values and the way of thinking of the Muslim Turkish society.

Within this framework, investigating the structure of NGOs and research comparatively in today's context which is generated in Turkish culture and history is a functional way to solve the problem by benefiting from determinations before. The primary goal of this study is to contribute to the formation of a civil society culture and NGO structures suitable for the historical and cultural textures necessary for the civil society organizations developing in modern Turkish society to be more functional in all areas of life. Herewith, it will be possible to put forward some reasonable and implementable conclusions regarding the aspects such as reformation of NGOs, active participation, satisfactory multidimensional contribution in the social life of Muslim Community especially in Turkey. Throughout the history, accepted as having a crucial effect on the political, social and economic life by most experts, Akhism, as an NGO, may be a great and logical contribution to the integration of it into today's contemporary society, if its structure and pillars are deeply analyzed.

The study was carried out by using “document analysis technique”. Document analysis is a research technique which includes collecting and analyzing documentary data related to events, cases or situations experienced in certain periods of history. Within the context of the study, scientific documents and documents related to the issues of Akhism and non-governmental organizations were analyzed and analyzed in accordance with the aims of the study. Historical information and documents, research findings about them and the information and findings obtained from the documents related to the structure and applications of modern civil society organizations have been analyzed comparatively and it has been tried to make inferences.

In this context, the aspect of the Akhism system being a non-governmental organization has been put forward in terms of its various dimensions. Although problems vary according to the level of development of countries, issues about poverty, unemployment, education and health seen as important problem areas in all countries of the world. The quality of education, health, transportation and social service sectors are very important service areas affecting both the welfare and satisfaction of a society. Many countries in the world are inadequate to provide the desired success with public resources in this and similar fields. The need for diversity in the social entrepreneurial activities and NGOs is crucial for maintaining the capability to handle the occurring conflicts. With the aim of meeting this need effectively and to alleviate the social responsibility burdens of the state, civil society organizations perform a very important function. It can be argued that the Akhism, which fulfilled the important functions in the solution of the problems in the social field at the time when it was active, presents a unique structure of non-governmental organization.

In this context, it can be said that the following findings come to the forefront: (1) Akhism came to existence as a result of the crisis caused by religious and political events, wars and migration in Anatolia. (2) It was able to overcome the problems of material and human resources experienced by modern non-governmental organizations through its internal dynamics. (3) Its success in the area of raising human resource strengthened its independent NGO statue. (4) It has performed more successful profile than present NGO’s in terms of integration with the society and gaining its support. (5) It has achieved a great success in helping the societies, which are beyond the supervision of the public offices, to unite around the interests of the state. (6) It has used the inner mechanisms which produced solutions for not only political, social, cultural, economic, religious and educational problems but also defending the country. (7) A functional assessment-control mechanism has been developed to address the audit-oriented problems in modern NGOs.

By taking into consideration these and similar findings, the following activities can be proposed for the structuring of civil society organizations in today's Muslim Turkish society and for making the activities in this organization more qualified: (1) NGO attempts should be based on real needs and Akhism is an outstanding example for it. It can be suggested that real aim should be increasing the quality rather than the quantity. (2) NGOs should act responsibly when choosing the volunteers who will work for overcoming human driven problems. In addition to this, for NGO's being independent economically, it can be suggested that volunteers should support them both materially and spiritually. (3) NGOs should determine working fields which cannot be handled by the governments. They should adopt a connective manner on the subjects which are accepted as delicate subjects by the society. (4) NGOs shouldn't be administered by the understanding of offering money, position or privileges to the volunteers. In this way, people whose only aim is finding solutions to the social problems can come together be organized and their NGOs gets stronger and active.